

COMPRENORE EL PASSAT PER CONÈIXER EL FUTUR

Marjàngela Vilallonga

La lliçó inaugural del curs 2003-2004, demà farà just un any, va ser dedicada a glossar la figura de l'historiador Pierre Vilar, traspasat l'any 2003. L'encarregada de pronunciar-la, Rosa Congost, catedràtica d'història econòmica i ara degana de la Facultat de Lletres de la nostra Universitat, va titular la seva lliçó «Ensenyar a pensar històricament. El llegat de Pierre Vilar», i va començar recordant que va ser a la nostra universitat on vam sentir per primera vegada l'any 1988 l'expressió de Vilar «pensar històricament», que tanta fortuna ha tingut posteriorment.

No és pas a l'atzar que vulgui ara recordar la lliçó inaugural del curs passat. M'és grat d'evocar-la perquè el professor Robert Brian Tate va ser qui va traduir a l'anglès la influent *Història d'Espanya* de Pierre Vilar, que va ser publicada a Oxford l'any ja llunyà de 1967. Esmentar aquest fet a l'inici d'aquesta meua intervenció em permet enllaçar diverses coses. La més important, però, és la vinculació del professor Robert Brian Tate amb el nostre país i amb una determinada visió del nostre país. Amb Girona i amb la Universitat de Girona. Em sento molt honorada de ser l'encarregada de glossar, avui i aquí, la lliçó d'història raonada i el llegat de Robert Brian Tate.

La primera edició de la *Histoire de l'Espagne* de Vilar es remunta a l'any 1947. L'any següent, el 1948, Vilar va haver d'abandonar el nostre país. Aquell mateix any Robert Brian Tate es va llicenciar en filologia romànica a la Universitat de Belfast, ciutat on havia nascut el 27 de desembre de 1921. El seu interès per la història de la Catalunya quatrecentista el va portar a Barcelona aquell mateix any a investigar sota la direcció de Jordi Rubió i Balaguer, que tant va contribuir a canviar visions històriques esbiaixades de la nostra cultura. També el 1948 es

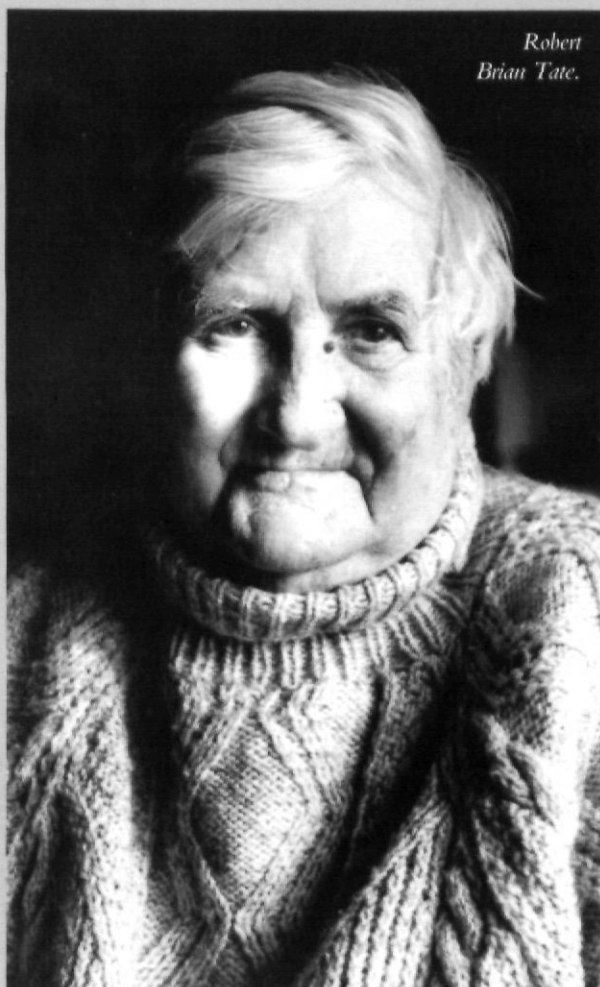
va publicar la primera edició de l'obra de Rubió *De l'edat mitjana al Renaixement*, que incloïa un capítol titulat «El cardenal Margarit», fonamental per als estudis de Robert Brian Tate. El professor Tate també va entrar en contacte amb els historiadors del grup de Girona, que ell mateix anomena capdavanters «de la revisió de la historiografia de la Catalunya de la baixa edat mitjana»: Jaume Vicens Vives i Santiago Sobrequés li facilitaren enormement l'acostament a la realitat catalana i gironina, i esdevingueren els seus amics.

Sota el mestratge de Rubió, Tate va elaborar el seu primer estudi sobre l'humanista Joan Margarit i Pau, cardenal i bisbe de Girona: *The life, works and ideas of Cardinal Margarit*, que li va permetre obtenir el títol de *master* a la Universitat de Belfast, l'octubre de 1949. Aquest treball, reelaborat i escrit, segons les seves pròpies paraules, a Anglaterra entre 1952-1953, fou publicat l'any 1955 a les premses de la Universitat de Manchester, primera universitat on el professor Tate va exercir la docència. Era la primera gran biografia del cardenal gironí. L'any 1954, Tate va guanyar el premi Francesc Cambó de l'Institut d'Estudis Catalans pel seu treball sobre Margarit *El manuscrit i les fonts del Paralipomenon Hispaniae*, publicat a *Estudis Romànics*, al volum corresponent als anys 1953-1954. Després de Manchester, exercí com a docent a Belfast, on l'any 1955 va obtenir el títol de doctor amb un estudi sobre l'impacte de l'humanisme en la historiografia hispànica del segle XV. El 1956 va deixar la Universitat de Belfast i va iniciar la seva docència a la Universitat de Nottingham, on l'any 1958 va guanyar la Càtedra de Llengua i Literatura Hispàniques. Durant aquests anys i els següents, el professor Tate va dedicar-se a la docència i a continuar les seves recerques sobre historiografia humanística; però també sobre la

Biografia de R. B. Tate

Robert Brian Tate va néixer a Belfast (Irlanda del Nord) el 27 de desembre de 1921. Es va llicenciar en filologia romànica a la Queen's University de Belfast l'any 1948. Tot seguit i fins a 1949 va investigar a Barcelona sota la direcció de Jordi Rubió i Balaguer. Ha exercit la docència a les universitats de Manchester (1949-1952), Belfast (1952-1956) i Nottingham (1956-1958). L'any 1958 va guanyar la Càtedra de Llengua i Literatura Hispàniques de la University of Nottingham. Des de 1991 és *emeritus professor* de l'esmentada universitat. Amb el seu primer estudi sobre el cardenal Margarit l'any 1950 va obtenir el títol de master a la Universitat de Belfast i l'any 1955 va obtenir el títol de doctor a la mateixa universitat amb un treball sobre l'impacte de l'humanisme sobre la historiografia hispànica del segle XV. L'any 1954 va guanyar el premi Francesc Cambó de l'Institut d'Estudis Catalans pel seu treball sobre Margarit. És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des de 1964, de la Real Academia de la Historia de Madrid des de 1974, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i de la British Academy des de 1980. Va ser membre fundador i president de l'Association of Hispanists of Great Britain and Ireland, de l'Anglo-Catalan Society i de l'Association of Teachers of Spanish and Portuguese (East Midlands Branch), i membre de l'Asociación Internacional de Hispanistas.

Robert
Brian Tate.

vinculació amb Anglaterra de personalitats diverses de la història de la literatura catalana, com ara els valencians Vicent Climent i Joanot Martorell, sobre els quals va publicar sengles treballs en revistes especialitzades. Els seus lligams amb Catalunya es van fer més estrets l'any 1966, en què va ser elegit membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans, i més endavant de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. L'any següent, com ja ha estat assenyalat abans, va aparèixer la seva traducció a l'anglès de *Spain: A Brief History*, de Pierre Vilar.

Una de les obres de més transcendència de la bibliografia del professor Tate, fruit de les seves recerques durant els anys cinquanta i seixanta –publicades en forma d'articles i contribucions a congressos i homenatges–, són els seus *Ensayos sobre la historiografía peninsular del siglo XV*, editats a Madrid l'any 1970. La seva tasca d'hispanista, cada vegada més reconeguda, li va valer l'ingrés a la Real Academia de la Historia de Madrid l'any 1974.

Mentrestant, va ser membre fundador i president de l'Associació d'Hispanistes de Gran Bretanya i Irlanda, membre de la Societat Anglo-Catalana i de l'Associació de Professors d'Espanyol i Portuguès, i membre de l'Associació Internacional d'Hispanistes. És també membre de l'Acadèmia Britànica des de 1980, i des de 1991 professor emèrit de la Universitat de Nottingham.

La proposta per part de l'editorial Curial, rebuda l'any 1972, de traduir al català la seva biografia de Margarit va suposar per al professor Tate «l'estímul necessari» per revisar el seu estudi, especialment a la llum de la nova historiografia sorgida durant els darrers vint anys, com la de Jaume Vicens Vives, que no havia pogut utilitzar per a la primera versió. La revisió i la posada al dia de l'obra no eren una tasca lleugera. Amb tot, s'hi va posar; i va valer molt la pena. La publicació en català a Barcelona, l'any 1976, de *Joan Margarit i Pau, cardenal i bisbe de Girona* va assenyalat una fita importantíssima en la represa dels

Pròleg de R. B. Tate a la biografia de Joan Margarit

Tot just acabada la Segona Guerra Mundial, vaig començar a recollir informació a Barcelona i a Girona sobre la vida i obres del bisbe Margarit. Era un temps difícil en general per a la societat espanyola, malalta encara per la sotragada de la Guerra Civil i per les convulsions de la lluita a Europa. A Catalunya, les conseqüències de la cruenta contesa, si no provocaven una apatia negativa en els ambients intel·lectuals, endurien actituds ja prevalents abans del 1936. Els qui havien estudiat professionalment la història de Catalunya no podien evitar de treure lliçons del passat, tant del llunyà com del proper. Els semblava que acabaven de presenciar el mateix tràgic enfrontament de «temperament» entre Castella i Catalunya que s'havia manifestat tantes vegades des del Compromís de Casp ençà. De manera que era inevitable que allò que sentien o escrivien els estudiosos ja grans els anys 40 i 50 sobre el segle XV estigués amarat per la recent experiència. La burgesia treballadora del llevant peninsular havia estat derrotada per la rígida societat de la Meseta, fonamentada sobre la propietat de la terra. Catalunya es veia subordinada, absorbida dins dels projectes imperials. Tot el que es filtrava de la cultura europea era sotmès a una severa vigilància; el Renaixement italià, inicialment rebut amb simpatia a Catalunya, havia de ser neutralitzat pel fanatisme religiós de l'Espanya dels Habsburg.

Essent la meua intenció d'estudiar com a rerefons els efectes del Renaixement italià i en particular el moviment anomenat humanisme en la cultura catalana, no podia evitar de sentir-me arrossegat dins una atmosfera de tristesa melangiosa. Els investigadors de caire catalanista especulaven sobre les intencions tenebroses de Joan II de Navarra, el castellà «intrús», el qual havia fet causa comuna amb els remences del camp i amb els menestrals de les ciutats durant el període que conduí a la Guerra Civil de 1462-72. Així quan Vicens i Vives i el seu grup d'investigadors començaren a posar en dubte les premisses bàsiques de molt del que havia estat escrit sobre l'època, i quan hom s'adonà que la seva actitud davant el patriciat *quattrocentista* de Barcelona i d'altres ciutats era menys que reverend, l'entusiasme de la vella generació per aquells treballs innovadors es convertí, en el millor dels casos, en freda cortesia. En la meua condició de jove investigador amb una modesta experiència científica i amb un escàs coneixement del català, no era capaç de comprendre sinó en la seva forma més elemental la naturalesa del debat, ni d'aprofitar-me de les monografies bàsiques que més tard havien de servir com a

fonaments als grans treballs de síntesi. Jo no era ni tan sols un historiador, sinó un llicenciat en romàniques interessat en l'evolució dels ideals humanistes que no es veia en condicions de deixar-se caure en controvèrsies sobre problemes socials, econòmics i polítics. Tanmateix, des que vaig començar a estudiar la trajectòria cultural del bisbe Margarit, les activitats del qual només havien estat tractades lleugerament (i a més a més per historiadors locals de visió limitada), quedà clar que era jo mateix qui havia d'establir la major part de la documentació i encaixar-ho dintre dels corrents intel·lectuals de l'època. No és sorprenent, doncs, que prenguéss a vegades decisions immatures sobre els models polítics vigents.

La meua breu biografia de Margarit fou escrita finalment a Anglaterra en 1952-53 i publicada el 1954. El gran llibre de Vicens va arribar massa tard perquè jo el pogués aprofitar. Aleshores l'únic treball imprès relacionat amb el rerefons polític era *Los orígenes de la revolución catalana... del siglo XV* de Santiago Sobrequés i Vidal. Les seves publicacions posteriors, juntament amb algunes del seu mestre i del seu mateix fill Jaume Sobrequés i Callicó, així com d'altres de la nova generació, convertiren inevitablement moltes de les meves interpretacions en *depassades*. D'altra banda, jo m'havia dirigit després vers altres camps d'investigació i no vaig tenir cap incentiu per tornar a treballar sobre aquesta biografia fins que, el 1972, vaig rebre una proposta de Max Cahner per a traduir-la al català. Aquest gest tan oportú em proporcionà l'estímul necessari que va estar a punt d'evaporar-se quan em vaig adonar de la quantitat de feina que comportava. Tanmateix, he procurat de revisar la biografia i dirigir-la més fermament cap a un estudi del context vital de les obres del bisbe. Espero que la llum sorgida de vint anys de recerques posteriors sobre aquest període haurà estat capaç d'il·luminar amb més nitidesa el perfil d'un prelat, home d'estat i estudiós. Sota aquests aspectes les seves contribucions poden interessar no solament els especialistes de la història de Catalunya, sinó els historiadors de la cultura hispànica. I per moltes de les coses acumulades entre aquestes cobertes voldria expressar la meua gratitud a la família de Santiago Sobrequés i Vidal, amb el qual vaig començar una llarga amistat el 1949, trencada malauradament per la seva mort el 1973, just quan em posava a retocar el tema que ens reuní al principi. A la seva memòria i a la seva família dedico respectuosament aquest llibre.

estudis sobre historiografia humanística al nostre país. El professor Tate va acomplir la primera gran monografia sobre un dels nostres humanistes: va fixar la biografia de Margarit, «el gironí més internacionalment influent de tots els temps, [...] humanista i diplomàtic, fidel servidor de la dinastia i eficaç ambaixador a terres d'Itàlia»; va realitzar l'inventari i la descripció de les obres del cardenal, a més d'un estudi del seu contingut per tal de calibrar la importància del cardenal gironí dins de la historiografia humanística del segle XV. Com explica ell mateix a la introducció d'aquesta obra, va partir, entre d'altres, dels estudis de gironins vuitcentistes com Fidel Fita o Emili Grahit. L'interès de Tate per Margarit, iniciat a final dels anys 40, es va desenvolupar paral·lelament al que li va despertar també el que va acabar sent un gran amic seu, el professor Santiago Sobrequés, gironí il·lustre i professor de la Universitat de Girona

Acte d'investidura de Robert Brian Tate com a doctor honoris causa de la Universitat de Girona, celebrat el 21 d'octubre de 2004. El Dr. Tate apareix en companyia, entre altres, de Mariàngela Vilallonga, la seva padrina, Joan Bertran Rusca i Joan Gil Aluja, també doctors honoris causa, i Joan Batlle, l'aleshores rector de la universitat.

Acte de donació del Fons Tate a la biblioteca de la UdG el juliol de 2002.

en el seu inici, mort prematurament. Sobrequés s'interessava sobretot pels aspectes històrics i polítics de la figura de Margarit; Tate, pel Margarit «teòric de la política, l'humanista i l'historiador». Ambdues visions es complementaven. La de Tate va contribuir a enfortir la imatge de l'humanisme català a través d'un dels seus més insignes representants. I el seu llibre sobre Margarit va esdevenir insígnia i model a seguir en els estudis sobre humanisme i sobre historiografia.

Davant de la consolidació de la línia de recerca sobre humanisme català en la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona, l'any 1994 Robert Brian Tate ja va cedir a la Secció Francesc Eiximenis de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes d'aquesta universitat tots els documents i els materials que havia utilitzat per a les seves investigacions sobre el cardenal gironí Joan Margarit i Pau, fruit de les quals havien estat els treballs suara esmentats, la seva tesi de llicenciatura, part de la seva tesi doctoral i la posterior publicació en anglès i en català d'aquests estudis. El professor Tate va considerar que la Universitat de Girona, i concretament l'ILCC, eren el lloc idoni per conservar i rendibilitzar tot aquest fons, perquè ja s'hi estaven realitzant en aquells moments treballs de recerca i tesis doctorals sobre el cardenal Margarit que partien evidentment dels seus estudis. La consulta d'aquesta documentació ha ajudat a dilucidar múltiples aspectes d'aquests treballs, alguns dels quals ja estan finalitzats i a punt de ser publicats, i ha d'ajudar encara molt més i a molts més estudiosos.

Però el professor Tate, en una altra mostra de la seva generositat, ens va fer també lliurament del fons historiogràfic de la seva biblioteca, el que li va servir de base per elaborar gran part dels treballs que acaben de ser mencionats i molts d'altres. Amb aquesta donació, la Universitat de Girona ha ampliat notabilíssimament el seu fons bibliogràfic especialitzat. El 10 de juliol de l'any 2002, a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona, i dins del marc del IV Col·loqui Internacional Problemes i Mètodes de Literatura Catalana Antiga: «Història i llegenda al Renaixement», organitzat per la Secció Francesc Eiximenis de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la nostra universitat, va tenir lloc l'acte de donació d'aquest fons, amb la presència del mateix professor Tate. A partir d'aquell moment, el Fons Tate va ser ordenat i catalogat i ja es troba a disposició dels investigadors i estudiosos a la secció de reserva de la Biblioteca de la Facultat de Lletres.

El dia 8 de setembre del 2003, a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona i dins el marc del 13è Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, es va celebrar la presentació del fons bibliogràfic i epistolar llegat a la Universitat, de nou amb l'assistència del professor Tate, convidat al Col·loqui en qualitat de membre del seu Comitè Científic. En aquell acte la Universitat de Girona va voler fer palès el profund agraïment al professor per la confiança mostrada en fer-nos dipositaris de tot aquell material que ha utilitzat en la seva recerca sobre hispanística i que tant ha servit per fer avançar el coneixement de la historiografia al nostre país i, a més, va voler presentar públicament el contingut del Fons, que es pot consultar també a través del web de la Universitat de Girona. Fins ara el fons ha servit, com deia, per donar suport a treballs de recerca i tesis doctorals sobre la figura i l'obra del cardenal, però algun dia haurà de ser objecte d'estudi i tema de treball per si mateix.

Joaquim Nadal, en un article publicat en un diari de Girona amb motiu de la donació del Fons Tate a la nostra Universitat l'any 2002, afirmava: «Tate és el prototip d'una generació d'hispanistes britànics que arriben al món de la recerca i la docència just després de la Segona Guerra Mundial. Tocats moralment i en la seva consciència democràtica per la Guerra Civil Espanyola i per la lluita contra el feixisme en la Segona Guerra Mundial, s'acosten a Espanya per refer ponts intel·lectuals i per desenvolupar la seva pròpia carrera». I hi afegia més endavant: «Des de la seva llarga trajectòria a la Universitat de Nottingham, Tate no

Taula rodona sobre «Edició de textos llatins humanístics» durant el IV Col·loqui «Història i llegenda al Renaixement», amb la participació, d'esquerra a dreta, d'Antoni Cobos, Àlex Coroleu, Mariàngela Vilallonga, José M. Mestre i Lluís Lucero.

ha deixat mai de refer una i altra vegada el seu viatge iniciàtic, un recorregut per la perifèria peninsular (Santiago, Lisboa i Sevilla...) i l'etern retorn a Girona, el racó del seu cor».

Fa poc més d'un any, el 8 de setembre del 2003, en la presentació del Fons Tate a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres, dèiem al professor Tate que la Universitat de Girona, aquesta casa que és la seva, a través del Departament de Filologia i Filosofia, tenia la intenció de posar en marxa el procés per fer-lo doctor *honoris causa* i que esperàvem tornar a tenir-lo ben aviat aquí, per a l'acte d'investidura. Un any i poc després, en aquest seu «etern retorn a Girona», el professor Tate és entre nosaltres per concedir-li des d'aquesta Girona «racó del seu cor» el doctorat *honoris causa*, que a tots ens il·lusiona i ens honora que hagi acceptat.

Per tot això, Excel·lentíssim i Magnífic Rector, sol·licito que s'atorgui i es confereixi el grau de doctor *honoris causa* al senyor Robert Brian Tate.

Mariàngela Vilallonga és catedràtica de filologia llatina.

Aquest és el text del discurs que l'autora va llegir a l'Aula Magna de la Universitat de Girona el 21 d'octubre del 2004, amb motiu de la concessió del doctorat *honoris causa* al professor Robert Brian Tate. El títol reproduïu una frase de Pierre Vilard.

